

УДК 330(063)

Лизунова О.М.*кандидат економічних наук,**доцент кафедри менеджменту**Красноармійського індустріального інституту**ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»*

ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано напрямки підвищення ефективності виробничого потенціалу підприємства. Виявлено основні підходи щодо дослідження даної проблеми. Розглянуто питання стратегічного управління економічним потенціалом підприємства. Надано напрямки удосконалення виробничо-господарського потенціалу підприємства.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, виробничо-господарська діяльність, стратегічне управління, гнучкість виробництва, менеджмент.

Лизунова А.М. ПРИОРИТЕТЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННО-ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Проанализированы направления повышения эффективности производственного потенциала предприятия. Выявлены основные подходы к исследованию этой проблемы. Рассмотрены вопросы стратегического управления экономическим потенциалом предприятия. Предоставлены направления совершенствования производственно-хозяйственного потенциала предприятия.

Ключевые слова: экономический потенциал предприятия, производственно-хозяйственная деятельность, стратегическое управление, гибкость производства, менеджмент.

Lyzunova O.M. PRIORITIES MORE EFFICIENT USE OF PRODUCTION AND ECONOMIC POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

The analysis of directions of increase of efficiency of industrial potential of the enterprise. Main approaches to studying this problem. Considers issues of strategic management of economic potential of the enterprise. Given the direction of improving the production and economic potential of the enterprise.

Keywords: economic potential enterprises, production and business activities, strategic management, production flexibility, management.

Постановка проблеми. Виробничий потенціал промислового підприємства напряму пов'язаний із темпами соціально-економічного розвитку країни. Поліпшення його використання сприяє зростанню виробництва інвестиційних ресурсів і товарів народної споживання за одних і тих же витрат на суспільної праці. А його якісні характеристики визначають ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб народу і саму якість економічного та соціального зростання.

Аспекти ефективного управління потенціалом організації особливо цікаві для українських підприємств, основною проблемою яких є нестача ресурсів. Підвищення результативності від застосування ресурсів нерозривно пов'язане зі збільшенням ефективності виробництва, що дає можливість забезпечити розвиток підприємства і підняти конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності та змісту потенціалу виробничих підприємств присвячено ряд фундаментальних робіт, в їх числі праці Василенко В.О. [2], Воронкової А.Е. [4], Дідик Л.М. [5], Касьянкової Н.В. [6], Тищенко Т.В. [8], Фігурнова Е.Б. [9].

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «*potentia*» й означає «приховані можливості», які у виробничій практиці завдяки праці можуть перейти в реальну дійсність [3].

Дідик Л.М. уважає, що виробничий потенціал – це наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг). Виробничий потенціал слід розуміти як сукупність функціонуючих ресурсів, здатних виробляти певний обсяг продукції. До його складу

входять: потенціал землі та природно-кліматичні умови; потенціал основних фондів; потенціал оборотних фондів; потенціал нематеріальних активів; потенціал технологічного персоналу [5].

На думку Воронкової А.Е., виробничий потенціал являє собою сукупність виробничих ресурсів, об'єднаних у процесі виробництва, що володіють певними можливостями в області виробництва матеріальних благ і послуг [4]. На думку Фігурнова Е.Б., до елементів виробничого потенціалу слід віднести ресурси робочої сили, засоби і предмети праці, створені людиною та залучені у виробництво запаси корисних копалин [9].

Згідно з Кокуриним В.І., економічний (господарський) потенціал – це сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства [7].

У даний час слово «потенціал» застосовується для позначення засобів, запасів та джерел, що є в наявності і можуть бути використаними для досягнення певної мети, вирішення якої-небудь задачі, а також можливостей окремої особи, суспільства, держави в певній області. У вітчизняній науковій літературі одним з перших поняття «виробничий потенціал» використовував Аньшин В., включаючи в нього «набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва».

У залежності від масштабів господарської системи розрізняють виробничий потенціал народного господарства, галузі, регіону, підприємства.

У залежності від масштабів господарської системи розрізняються виробничі потенціали народного господарства, галузі, регіону, підприємства (об'єднання). На думку Аньшина В., виробничий потенціал народного господарства характеризують «виробничі ресурси, їх обсяг, структура, технічний рівень і якість...» [2]. При цьому під виробничими

ресурсами ним розумілися засоби виробництва, трудові ресурси, а також природні ресурси, залучені в економічний оборот.

Мета статті полягає в аналізі напрямків підвищення ефективності виробничого потенціалу підприємства; виявленні основних підходів щодо оцінки рівня потенціалу промислового підприємства; вивченні методів підвищення потенційних можливостей підприємства; дослідженні оптимальних умов і факторів, які впливають на якість менеджменту виробничого потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління організацією, фірмою, виробництвом у наш динамічний час являє собою складну працю, яку неможливо виконати успішно, керуючись простими сухими завченими формулами. Необхідно враховувати ряд чинників, які з'являються зі зміною зовнішнього середовища підприємства, а також постійно вдосконалювати навички управління організацією, оскільки за останнє десятиліття менеджмент зробив крок далеко вперед. З'являються все нові ідеї, підходи та публікації, що дозволяють урахувати наявний управлінський досвід.

Характерною рисою сучасної економіки є не тільки безліч факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, що впливають на організацію, але й постійна їх зміна. У таких умовах керуюча система повинна швидко давати зворотний зв'язок на всі зміни і забезпечити максимальне використання всього потенціалу організації. Це і обумовлює актуальність даної теми дослідження.

У сучасних умовах господарювання, коли велика частина устаткування і технологій морально застаріла, інноваційна політика стала відігравати важливу роль для якісного формування потенційних можливостей виробництва.

Інноваційний потенціал – один з найважливіших елементів, який буде визначати майбутнє не тільки окремих регіонів, але й всієї країни. [1].

Основним принципом менеджменту, спрямованим на довгострокову перспективу, є оцінка ймовірності досягнення стратегічних цілей підприємства наявними засобами. При цьому необхідно визначити максимальні можливості організації для виконання завдань у тих чи інших умовах зовнішнього середовища. Ці можливості це можна назвати стратегічним потенціалом підприємства. На відміну від прийнятої характеристики «виробнича потужність» стратегічний потенціал – поняття більш широке, що розкриває не тільки граничні обсяги виробництва тієї чи іншої продукції при найбільш повному використанні матеріальних ресурсів та робочої сили, також це здатність підприємства аналізувати ситуацію, яка знаходиться у зовнішньому середовищі, і здатність оцінювати кон'юнктуру на товарних ринках і ринках факторів виробництва.

Василенко В.О. визначає стратегічний потенціал як здатність фірми адаптуватися до умов зовнішнього середовища, що змінюються, за рахунок постійного спостереження за зміною потреб і попиту на товари і послуги, висунення і реалізацію конкурентоспроможних ідей, які найкращим чином задовольняють ці потреби і попит, і пристосування виробничого апарату до найбільш ефективного виконання фірмою своєї функції [2].

Виходячи з визначення, даного вище, стратегічний потенціал для одних цілей і умов, які формуються на ринках, може бути досить високим, для інших – низьким. Відносність поняття стосується також і тимчасових періодів. Стратегічний потен-

ціал може як збігатися, так і не збігатися з вимогами потенційних споживачів продукції, що випускає підприємство.

Ресурси підприємства – це інструменти, за допомогою яких є можливість досягнення цілей. Під можливістю розуміється наявність у своєму розпорядженні необхідних умов, засобів, якими повинна володіти організація, щоб адекватно відповідати на зміни зовнішнього середовища. На думку Василенка О.В., до них відносяться:

- здатність організації до макроекономічного аналізу ситуації в країні та за її межами;
- здатність до своєчасного виявлення актуальних потреб та запитів потенційних покупців;
- здатність до аналізу економічної кон'юнктури ринків товарів і послуг, що дозволяють ефективно, своєчасно і якісно задовольняти виявлені нужди, потреби та запити;
- здатність до аналізу економічної кон'юнктури ринків факторів виробництва (зон стратегічних ресурсів), а також до аналізу діяльності груп стратегічного впливу;
- здатність до висунення конкурентоспроможних ідей у галузі конструювання, технології та організації виробництва товарів і послуг, які користуються попитом на товарних ринках;
- здатність до реалізації конкурентоспроможних ідей у процесі виробництва товарів і послуг, просування їх на ринок, організації їх післяпродажного сервісу;
- здатність до забезпечення незалежності фірми від зміни кон'юнктури ринків товарів, факторів виробництва, фінансових ринків за рахунок зовнішньої гнучкості виробничої системи;
- здатність до підтримки конкурентного статусу фірми за рахунок управління стратегічними наборами зон господарювання. До умов (або здібностей), що дозволяють постійно вдосконалювати виробничий потенціал фірми, тобто розширювати її граничні можливості, можна віднести:
- здатність забезпечити внутрішню гнучкість організації за рахунок оснащення виробничого процесу адаптивними засобами технологічного оснащення та іншого обладнання;
- здатність забезпечити внутрішню гнучкість організації за рахунок використання у виробництві плідної технології;
- здатність забезпечити внутрішню гнучкість організації за рахунок формування адекватної зміни цілей кадрового потенціалу;
- здатність забезпечити рівень конкурентоспроможності товарів і послуг, необхідний для захоплення лідерства в таких, що обслуговуються, та перспективних сегментах ринку;
- здатність забезпечити випуск товарів і послуг в обсягах, які відповідають потенційному попиту на них у відповідних сегментах ринку з урахуванням конкурентного статусу фірми та запланованої частки захоплення ринку; здатність забезпечити високу ефективність функціонування фірми за рахунок найбільш раціонального використання інвестиційних можливостей фірми;
- здатність забезпечити ефективну розробку і реалізацію стратегічної програми технічного і соціального розвитку фірми [2].

Відповідно до рівня перелічених вище здібностей підприємства приймаються рішення, кожне з яких має свій ступінь ризику. Необхідно попадати в зону допустимого ризику, де величина можливих втрат від прийняття того чи іншого рішення не пере-

вище розміру запланованого прибутку. Прогнозування наслідків прийнятих управлінських рішень для запобігання загрози втрати економічної безпеки фірми в довгостроковій перспективі – досить важке завдання. Щоб максимально збільшити шанси на правильний прогноз, особі, що приймає рішення, необхідно продумати і врахувати фактори, від яких залежить діяльність фірми. Ці фактори можна врахувати не тільки якісно, але й кількісно.

Потреба в гнучкості виробництва була виявлена давно і зайвий раз підтверджена компаніями під час фінансової кризи 2009 р. Вікова тенденція концентрації виробництва була обґрунтована «економією на масштабах». Однак за останні десятиліття у зв'язку з неухильним зростанням номенклатури продукції і темпів її появи характер промислового підприємства став змінюватися. Прискорення організації запуску нової продукції в сучасних економічних умовах виступає як найважливіший інструмент задоволення запитів споживача. У зв'язку з цим для підприємств стає важливим виробництво різних видів виробів при постійному освоєнні нових сфер діяльності [5]. Гнучкість до потреб ринку стала основним чинником виживання фірми при конкурентній боротьбі.

Більшість дослідників вважають, що в умовах ринкової економіки гнучкість і адаптивність виробничої системи – невідмінна умова підвищення ефективності виробництва.

Вивчення технічного розвитку багатьох підприємств дозволяє зробити висновок, що більшість з них володіють резервами підвищення ступеня гнучкості виробничого потенціалу. Доказом цього може бути таке:

- виробничий потенціал підприємств досить великий. Він деформований, але не зруйнований. При переорієнтації реально необхідної кількості змінного і основного капіталу, які іноді надмірні, можна відкрити нові резерви для розвитку виробництва;

- достатньо високий науковий потенціал української промисловості;

- наявність усіх видів великих, ще не повністю використаних виробничих ресурсів, дає можливість маневру в їх застосуванні, швидкої заміни одних ресурсів іншими, вибору найбільш сприятливих економічних районів для виробництва, швидкого нарощування виробничих потужностей з випуску продукції відповідно до попиту;

- з переходом до ринкового типу господарювання руйнувалися ті межі, які були встановлені для підприємств і регулювали обсяги, кількість, якість, асортимент і номенклатуру виробленої продукції.

Оскільки елементи виробничого потенціалу підприємства завжди діють разом, то загальна оцінка елементів дозволяє визначити величину потенціалу. Але цей спосіб не дає уявлення про розміри складових його елементів і тим самим позбавляє можливості підвищення результативності формування і використання виробничого потенціалу за рахунок змін його структури.

Таким чином, на даний момент існує потреба у формуванні на промислових підприємствах ефективної системи менеджменту виробничого потенціалу. Спираючись на проведений у даній роботі аналіз, можна говорити, що управління потенціалом, в основі

якого лежить системний підхід до розвитку, набагато результативніше одноразових заходів, спрямованих на вдосконалення технологічних рішень. Технологічні знання за своєю природою нематеріальні, їх корисність не визначається формою матеріального носія (технічна документація, досвід і т. п.). Вони полягають у створенні умов для підвищення ефективності виробництва, випуску нових видів продукції і прискорення її реалізації. Проблема вивчення виробничого потенціалу промислового підприємства стає все більш актуальною, так як сучасне підприємство концентрує в собі всі ресурси виробництва, створює і примножує народне багатство, формує національний дохід суспільства, рівень добробуту і якість життя населення. Виробничий потенціал промислового підприємства являє собою складну систему, що включає основні фонди, трудові ресурси, технологію, енергетичні ресурси та інформацію, які є в розпорядженні організації для творчої діяльності. Йому властивий ряд специфічних характеристик: цілісність, взаємозамінність, взаємозв'язок елементів, здатність до досягнення новітніх досягнень НТП, гнучкість і адаптивність до продукції, до мінливих економічних і виробничо-технічних умов.

Висновки. Виробничо-господарський потенціал – це сукупність наявних на підприємстві ресурсів і резервів, а також оптимальне їх використання для подальшої відтворювальної діяльності підприємства.

Виробничі потенціали різних рівнів господарювання відрізняються один від одного розмірами відособлення ресурсів, які, у свою чергу, визначаються такими особливостями виробничих систем, як масштабність, характер замкнутості та особливості діяльності. Від цього залежить не тільки величина виробничого потенціалу, але й структура його ресурсів, а також динамічність та рухливість останньої.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аньшин В.М. Инновационный менеджмент: концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития : [учеб. пособ.] / В.М. Аньшин, А.А. Дагаев. – М. : Дело, 2006.
2. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством : [навч. посіб.] / В.О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
3. Виханский О.С. Менеджмент : [учебник] / О.С. Виханский, А.И. Наумов ; 4-е изд. – М. : Экономика, 2005. – 670 с.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : [монография] / А.Э. Воронкова. – Луганск : ВЛУ, 2000. – 315 с.
5. Дидык Л.М. Производственно-хозяйственный потенциал предприятия и проблемы его оценки / Л.М. Дидык // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. – 2003. – № 1. – С. 199–205.
6. Касьянова Н.В. Управление потенциалом предприятия : [курс лекций] / Н.В. Касьянова, И.В. Рябовол, М.В. Савченко. – Донецк : ДИЭХП, 2001. – 145 с.
7. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2001. – 576 с.
8. Тищенко Т.В. Управление потенциалом организации (Теоретико-методические аспекты) : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / Т.В. Тищенко. – М., 2002. – 147 с.
9. Фигурнов Э.Б. Производственный потенциал социалистического общества / Э.Б. Фигурнов // Политическое самообразование. – 1982. – № 1. – С. 38–40.